

[B] **DE BRONTËS IN BRUSSEL.
OVER “DE MEESTER” VAN JOLIEN JANZING**

Weinig schrijvers spreken zo tot de verbeelding als de Brontë-zussen. Charlotte, Emily en Anne leefden ruim anderhalve eeuw geleden in het Engelse Haworth, waar ze klassiekers schreven zoals *Jane Eyre*, *Wuthering Heights* en *The Tenant of Wildfell Hall*. Na de dood van Charlotte in 1855 werd het leven van de Brontës romantisch opgesmukt. Ze werden beschouwd als geïsoleerde genieën die de realiteit de rug toekeerden. De Brontë-mythe was geboren.

In haar historische roman *De meester* ontkracht de Nederlandse schrijfster Jolien Janzing die mythe. Volgens haar zat er in de preutse Charlotte een hartstochtelijke vrouw verscholen. Het bewijs daarvoor vond Janzing in de jaren die Charlotte in Brussel doorbracht (1842-1844). In die periode werd het fundament gelegd voor het schrijverschap van de oudste zus.

In februari 1842 maken Charlotte en Emily de oversteek naar België. Ze zijn op dat ogenblik 25 en 23 jaar oud. Ambitie drijft hen richting Brussel. De zussen hebben plannen voor een eigen school in Engeland, maar willen eerst hun kennis van het Frans bijspijkeren. Ze nemen hun intrek in het gerenommeerde Pensionnat Heger, een kostschool voor meisjes.

Emily kan niet aarden in het mondaine Brussel en haakt snel af. Charlotte daarentegen verlengt haar verblijf, zij het niet louter om pedagogische redenen. Ze is hartstochtelijk verliefd geworden op Constantin Heger, haar docent Frans, haar *meester*. Een hopeloze romance, want de man is getrouwd met de directrice van de kostschool en is niet van plan om zijn gezin op te geven. In januari 1844 keert Charlotte met een gebroken hart terug naar Haworth. Ze zal haar ongelukkige liefde later van zich afschrijven in romans als *Jane Eyre* en *Villette*.

Tot zover de feiten. Of en in welke mate de vurige liefde van Charlotte beantwoord werd door Heger, weten we niet. Het bronnenmateriaal uit die periode is schaars en beperkt zich tot de brieven die Charlotte later aan haar leraar schreef. Janzing vult de blinde vlekken naar eigen inzicht in. “Ik ben er zeker van dat hij met haar flirtte. Hij wond haar om zijn vinger. Of ze echt verliefd op elkaar werden? Charlotte zeker op hem en hij allicht, kortstondig, op haar.”¹

Wie die mengeling van feit en fictie kan appreciëren, krijgt een neovictoriaans verhaal voorgeschoteld met een tikje decadentie. Janzing is niet mild voor haar personages. Ze laat Charlotte hopen dat “madame” Heger sterft in het kraambed en laat haar kennismaken met begeerte. “Ze ziet zijn geslacht uit de hoeken van haar ogen. Haar verlangen groeit zoals het zijne en maakt dat ze zich tegen hem aan zou willen drukken. Het is dat gevoel, het dierlijke ervan (...).”

Constantin Heger geniet van de aandacht. Janzing portretteert hem als een donjuan. “Leraressen en opgroeiende meisjes passeren hem in de gangen (...). Zijn viriele aard maakt het hem onmogelijk om geen oog voor hen te hebben.” Heger ziet potentieel in Charlotte: “Hij heeft haar meteen doorzien. Hoewel ze de streng opgevoede dochter van een protestantse predikant is en de indruk wekt een intellectueel te zijn, koestert ze de hoop te bekoren.” Wat onschuldig begint, groeit uit tot een intense band met geheime afspraken en mooie woorden.

Charlotte begint te hopen; ze vertrouwt erop “dat er een toekomst voor hen is”. Maar dat is buiten de waard gerekend. Madame Heger voelt nattigheid en

neemt maatregelen om haar rivale te ontmoedigen. Zwaar ontgoocheld verlaat Charlotte uiteindelijk België. Terug in Haworth schrijft ze wanhopige brieven aan *monsieur*: “Ik ga dood als u mij niet schrijft.” Er zijn aanwijzingen dat Heger haar minstens één keer antwoordde, maar zijn brief (brieven?) ging (en) verloren. Haar brieven aan hem bleven wél bewaard; Heger toonde ze later trots aan Brontë-toeristen in het pensionaat. Pikant detail: de brieven werden blijkbaar ooit stukgescheurd en later weer aan elkaar genaaid.

Veel van het negentiende-eeuwse Brussel is inmiddels verdwenen. Het meisjespensionaat bijvoorbeeld ging in 1910 onder de slopershamer en maakte plaats voor het Paleis voor Schone Kunsten, nu Bozar. Toch zijn er nog heel wat herkenbare plekken. Janzing dook in de stadsarchieven om het Brussel van de Brontës zo goed mogelijk te reconstrueren. Dat levert gedetailleerde beschrijvingen op, onder meer van de Grote Markt: “Ze kijkt om zich heen, draait enkele passen in het rond: dit plein is een juwelkist uit lang vervlogen tijden. Wat een rijkdom, wat een pracht! Gevels versierd met bladgoud, een grijze stenen zwaan (...) en op een geveltop een feniks die uit zijn as verrijst.”

Het Pensionnat Heger in Brussel, waar Charlotte Brontë haar Frans kwam bijspijkeren.
Foto The Brussels Brontë Group.

Brussel heeft meer dan enkel een decoratieve functie in *De meester*. De stad fungeert als een spiegel voor het gevoelsleven van Charlotte. Als ze in het “liederlijke” Brussel aankomt, valt ze met haar ouderwetse stijl hopeloos uit de toon. Ze schrikt van de Bourgondische tafereelen en de weelde, zo anders dan het kale, tochtige Haworth. Als dochter van een anglicaanse predikant gruwet ze van het katholieke geloof en de “paapse gebeden”. Naarmate de liefde van Charlotte voor Heger intenser wordt, groeit echter haar verbondenheid met Brussel. Het wordt “een stad als een toneel voor de nieuwe fase in haar leven. Een nieuwe kamer in haar hart”. Als ook die nieuwe fase tot mislukken gedoemd lijkt, wordt Brussel weer die “vreemde stad waarbij ze geen aansluiting kan vinden”.

Essentieel voor het welslagen van een historische roman is het vermogen van de schrijver om de “historische illusie” te creëren. Janzing schrijft bloemrijk en breedspakig over het tijdperk van de Brontës. Ze beschrijft de hypocriete victoriaanse moraal, Brusselse volksbuurten en groezelige Vlaamse arbeiders: “knappen die nauwelijks moeders rokken ontgroeid lijken te zijn, maar ook versleten mannen met opgetrokken schouders en een gierennek. Er hangt een doordringende geur (...): de geur van morsige jassen en kielen, van bier, vetting haar en door pruimtabak mossig geworden tanden.”

Af en toe verliest Janzings pen haar frisheid en wordt de beeldspraak gezocht. Vergelijkingen zoals “hij staat voor haar, breed en dreigend als een enorme vleermuis” of “(haar hart) leeft als een jong dier, een welp, een dartele big!” missen het beoogde effect. In tegenstelling tot haar debuutroman *Grammatica van een obsessie* mikt Janzing niet op vormelijke vernieuwing. *De meester* is geheel op victoriaanse leest geschoeid, met parallelle verhaallijnen en tussenkomsten van een alwetende verteller. De vertelstem onderbreekt om de haverklap het verhaal: “Hoe vaak krijgt u de gelegenheid om de Noordzee te bevaren? Blijft u toch niet met Charlotte van die te sterke, zoete thee nippen (...). We gaan een frisse neus halen op het dek waar Emily aan de reling staat.” Dergelijke tussenkomsten hinderen de vaart van het verhaal en beklemtonen het kunstmatige karakter ervan. Janzing slaagt er ook niet in om Charlotte als een voldragen hoofdfiguur neer te zetten. De hartstocht van Charlotte voor Heger

verzandt geregeld in bakvisachtig gezwijmel over *monsieur*. Het blijft allemaal oppervlakkig en is weinig vleierend voor de schrijfster van *Jane Eyre*.

Qua genre speelt Janzing overduidelijk op veilig. Historische fictie ligt al jaren goed in de markt, getuige daarvan de populariteit van Tracy Chevalier’s *Girl with a Pearl Earring* en soortgelijke literatuur. De verfilming lonkt om de hoek: Janzings boek werd opgemerkt tijdens de jongste *Books at Berlinale* en de BBC toont belangstelling. Literair mag *De meester* dan wel geen hoogvlieger zijn, het succes op het witte doek lijkt verzekerd.

DELPHINE SEGHERS

JOLIE JANZING, *De meester*, De Arbeiderspers, Utrecht, 2013, 272 p.

Noot

(1) K. QUINT, “Het Brussel van de zusjes Brontë”, in *NRC Handelsblad*, 10 mei 2013.